

www.vulkani.rs
office@vulkani.rs

Naziv originala:
Natasha Lunn
CONVERSATIONS ON LOVE

Copyright © Natasha Lunn, 2021

The moral right of the author has been asserted

Translation Copyright © 2023 za srpsko izdanje Vulkan izdavaštvo

ISBN 978-86-10-04947-3

Ova knjiga štampana je na prirodnom recikliranom papiru od drveća koje raste u održivim šumama. Proces proizvodnje u potpunosti je u skladu sa svim važećim propisima Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja Republike Srbije.

Nataša Lan

RAZGOVORI O

LJUBAVI

Prevela Sana Knežević

VULKAN
IZDAVAŠTVO

Beograd, 2023.

Za sve one koji su izgubljeni u čežnji

Priče koje slušamo do kasno u noć su ljubavne priče. Čini se da ne znamo dovoljno o ovoj životnoj zagonetki. Vraćamo se opet i ponovo na iste scene, iste reči, pokušavajući da nađemo njihovo pravo značenje. Ništa nam nije bliže od ljubavi. Ništa nam tako potpuno ne izmiče kao ljubav.

– Dženet Vinterson, *ThePowerBook*

SADRŽAJ

Uvod	11
Kako pronaći ljubav?	15
<i>Romantična fantazija nasuprot stvarnosti</i>	17
<i>Nepodnošljivo nepoznato</i>	53
<i>Pogled ka spolja</i>	89
Kako održavamo ljubav?	95
<i>Faza medenog meseca</i>	97
<i>Godišnja doba prijateljstva</i>	147
<i>Delo ponovnog viđenja</i>	181
Kako preživeti gubitak ljubavi?	185
<i>Gubitak zamišljene budućnosti</i>	187
<i>Tračak nade</i>	251
Zaključak	257
<i>Ono što bih volela da sam znala o ljubavi</i>	257
Predlozi za čitanje	265
Zahvalnice	269

UVOD

Godine su mi prošle u čežnji. Čeznula sam za odgovorom na tekstualnu poruku, za jednim „volim te“ ili za muškarcem koji bi me pogledao na određeni način. Kad sam bila u vezi, čeznula sam da ona potraje, a kad nisam, čeznula sam da je nađem. Moja čežnja je bila nemir koji se rasprostirao u moj život poput magle. Magle u kojoj baš ništa nisam mogla da vidim jasno.

Nekada sam mislila da je ljubav ono za čim žudim, ali sam se prevarila. Bila sam opsednuta idejom ljubavi, a ne njenom istinom. Tolike sam noći i godine provela pitajući se: „Kada ću pronaći ljubav?“ Nikada nisam zastala da razmislim o tome šta je ona tačno. Da li mnogi od nas to ne čine? O ljubavi ne učimo u školi, ne istražujemo je, ne polažemo ispit niti imamo godišnji pregled ljubavi. Podstiču nas da učimo ekonomiju, gramatiku i geografiju, ali ne i da nešto znamo o ljubavi. Čini mi se da je čudno što toliko toga očekujemo od ljubavi, a tako malo vremena posvećujemo tome da je razumemo. Kao kada biste želeli da zaronite u more, ali vas uopšte ne zanima da naučite da plivate.

Pa ipak, razmišljali mi o tome ili ne, u naš život ljubav ulazi ili iz njega izlazi svakog dana, slobodno, surovo i lepo. Gledam snimak šestonedeljne bebe mog prijatelja, kako se migolji u kadi sat pre nego što sam pročitala imejl žene čija je treća runda veštačke oplodnje upravo ispala neuspešna. Razmišljam o dve veridbe, jednoj otkazanoj, i jednoj koja se nikada nije ni dogodila. Slušam prijatelja koji pokušava da izgradi novi život nakon neočekivanog razvoda, drugog koji tuguje za roditeljem i

kikotavi optimizam onog koji odmotava sasvim nepredviđenu novu ljubav. Iznova i iznova, ljubav u našem životu cveta i vene. Nespoznatljivo i nedefinisano. Ili sam bar tako mislila.

Dugo sam pretpostavljala da je ljubav izvor moje nesreće. Želela sam da razumem zašto je stalno bila iznad mojih mogućnosti. Zašto sam mogla da napustim posao kojim nisam zadovoljna, ali nisam mogla da izađem iz loše veze? Zašto sam u svim drugim aspektima svog života imala sve pod kontrolom, ali ne i u ljubavi? Zašto sam pretpostavljala da će brak označiti kraj nečega, a ne početak? Moja sumnja da sam sasvim pogrešno razumela ljubav bila je ono što je Elizabet Gilbert jednom opisala kao „mrvice radoznalosti“, ideja koju sam morala da usvojim i da pratim.

Zato sam u poslednje četiri godine pitala pisce, terapeute i stručnjake o njihovim iskustvima u ljubavi u elektronskom biltenu pod nazivom *Razgovori o ljubavi* (*Conversations on Love*). Slušala sam ljude koji su govorili o ljubavi prema nekoj osobi, prema gradu, prema pesmi, prema drvetu. Slušala sam muškarca koji bi želeo da spava sa više ljudi, i ženu za koju je seks u braku život iz snova. Slušala sam kako ljudi pričaju o tome kako dvadeset šest godina održavaju prijateljstva, iako su u različitim zemljama, o tome kako su se zaljubili tek pošto su izgubili dete ili dok su tugovali zbog gubitka brata ili sestre, o zbrinjavanju beba rođenih u ratnim zonama i o tome kako su učili da romansu pronađu u samoći. Svako od njih bio je podsetnik da je ljubav moguća i da je moje razumevanje ljubavi bilo ograničeno.

Dok sam vodila ove razgovore, ljubav je curila i izlazila iz mog života. Intervjui su proširili moju ideju o tome šta bi ljubav mogla da bude i kako bi mogla da izgleda, ali tek kada sam, nakon pobačaja, počela s novim pokušajima da ostanem u drugom stanju, počela sam da uviđam koliko toga još moram da naučim. Jer iako sam mislila da sam prerasla svoju sklonost ka čežnji, bilo je mnogo sličnosti između moje čežnje za bebom u tridesetim i moje čežnje za dečkom deceniju ranije. Obe čežnje su me činile više usredsređenom na ljubav koju nisam imala nego na ljubav koja je bila oko mene. I jedna i druga me je ponekad navodila na

samosažaljenje. I zbog jedne i zbog druge sam se upoređivala s drugima i osećala kao da u životu postoji jedna oblast sreće iz koje sam potpuno isključena. Ranije sam sa čežnjom gledala na parove koji se nedeljom u parku drže za ruke, ali onda sam se usredsredila na žene koje u njemu pred sobom guraju kolica za decu. Promenilo se ono za čim sam žudela, ali nemir, taj stalni osećaj traganja za nečim, ostao je isti. Tada sam shvatala da ću u ljubavi uvek žudeti za nečim ukoliko na nju budem nastavila da gledam tako suženo – dečko, brak, beba, druga beba, unuča, još jedna decenija na ovoj Zemlji s mojom majkom, ocem ili mužem. I tako sam počela da postavljam nova pitanja. I počela sam da pišem ovu knjigu.

Svakog dana ćete i vi sami postavljati sopstvena pitanja o ljubavi. Možda ste u potrazi za vezom ili se na nekom tajnom mestu u svom srcu pitate da li da od nje odustanete. Možda ste u dugoročnoj partnerskoj sprezi i pitate se kako da održite ljubav u brojnim životnim olujama. Možda ste roditelj i želite da budete još bolji; ili ste izgubili roditelja, a taj gubitak odjednom kao da umanjuje sve ostalo. Na površini se čini da su ono što želimo od ljubavi i ono što nam je od nje potrebno dve potpuno različite kategorije. Ali otkrila sam da naša pojedinačna pitanja veoma često potiču iz tri velika pitanja: Kako pronaći ljubav? Kako je održati? I kako preživeti kada je izgubimo? Ovo su pitanja koja želim da istražim na stranicama koje slede.

Neću preterati ukoliko kažem da su mi ti razgovori o ljubavi promениli život. Pomogli su mi da progledam kroz maglu čežnje i da vidim ljubav koja je već bila tu, u mom životu, sve vreme. Takođe su me ubedili da je, iako je ljubav na mnogo načina nespoznatljiva, korisno ukoliko pokušamo da je definišemo. Kao što je Bel Huks napisala u knjizi *All About Love (Sve o ljubavi)*: „to što smo u ranoj mladosti naučili pogrešne definicije ljubavi otežava nam da budemo voljeni kada ostarimo“, i: „dobra definicija označava našu početnu tačku i daje nam do znanja gde želimo da budemo na kraju“.

I zaista, moramo da počnemo da učimo više o ljubavi, mislim, baš kao i o bilo kojoj drugoj veštini, jer ona može da odredi tok našeg života. Kao

što je dr Džulijana Holt-Lunstad otkrila u svojoj studiji o vezi između društvene povezanosti i životnog veka, ljudi sa snažnim društvenim vezama imaju 50% manje izgleda da će prerano umreti u poređenju s ljudima koji nemaju razvijene društvene odnose.* Uprkos nedostatku pažnje koja joj se poklanja – uporedite broj stranica koje novine posvećuju politici, finansijama ili putovanjima u poređenju s brojem stranica koje su posvećene vezama – malo je toga što je ozbiljnije ili važnije od ljubavi. Nedostatak ljubavi može da bude uzrok tolike nesreće. Obilje ljubavi može da nas izleči.

Iako su razgovori u ovoj knjizi priče o ljubavi, oni takođe govore i o tome kako su se ljudi zblížili ili razočarali jedni drugima, kako se povređuju i kako to popravljaju, kako nastavljaju da idu napred čak i kada misle da to neće moći, pokušavajući da nađu smisao u tome što im život nešto oduzima. Nadam se da ovi razgovori za vas mogu da budu ono što su bili i za mene: podsetnik da ne dozvolite da ljudi koje volite skliznu u drugi plan; poziv da se ljubav shvati ozbiljnije; i ohrabrenje da učinite nešto smislenijim život koji vam je dat.

Jedan od likova u romanu Hilari Mantel *A Place of Greater Safety (Mesto veće sigurnosti)* rekao je (u stvarnom životu): „Ljubav je jača, trajnija od straha.“ A kada sam intervjuisala Hilari, rekla mi je da je „jedan od razloga za pisanje u tome što pokušavamo da saznamo da li je to stvarno tako“. To je ono što i ja pokušavam da saznam. Da li je ljubav jača nego strah od neizvesnosti? Nego strah od promena? Nego strah od smrti? Nalaženje odgovora na ova pitanja je zadatak bez kraja, a ovo je jedna od najvećih lekcija koje sam naučila: ljubav je doživotni projekat, priča u kojoj ne možemo samo da skočimo na kraj. Koliko smo srećni što znamo da je nikada nećemo završiti? Jer ne postoji poslednja stranica, postoji samo niz početaka. I ovo je jedan od njih.

---

* Citirano u: Vivek H. Murthy, *Together: Loneliness, Health and What Happens When We Find Connection*, Profile Books, 2020), str. 13. (Prim. aut.)

Kako pronaći ljubav?

*Život nije problem koji treba rešiti,
već tajna koju treba živeti.*

– M. Skot Pek

Romantična fantazija nasuprot stvarnosti

Kada te poželim, nestaje deo mene same.

– En Karson, *Eros the Bittersweet*

Prvi put kada sam poljubila Bena bio je i prvi put da sam ikoga poljubila. Bilo mi je četrnaest godina i ni u šta nisam bila sigurna: ni koju muziku volim, koju školsku obuču da obujem ili kakva osoba želim da budem. Jedino sam bila sigurna u to da ga želim. U vreme kada su se svi izbori na svetu prostirali preda mnom, i kada sam lako mogla da učinim pogrešan izbor, bilo je pravo olakšanje imati tako malo kontrole nad bilo čim. Kao da je osećanje izabralo mene.

Upoznala sam ga godinu dana pre našeg prvog poljupca u bioskopu ABC. Meni je bilo trinaest, a njemu dvanaest, bio je šest meseci mlađi od mene. Došao je u našu kuću da se druži s mojim mlađim bratom jer su išli u istu školu. Kada sam ga videla, igrao se s limun-žutim jojoom na vrhu stepenica ispred moje spavaće sobe. „Zdravo“, rekao je. „Zdravo“, odgovorila sam. I to je bilo to; dve reči bile su dovoljne da pobude petnaestogodišnju zaljubljenost. Kasnije sam prikupila pojedinosti o njegovom postojanju kao forenzičke dokaze: tačan položaj pegice na njegovoj ruci, način na koji je razmazivao puter na tost, kako je škiljio kad god bi se osmehnuo. Žudeći da me primeti, naučila sam da je ljubav ono što ti se desi ili ne desi. Poklon koji ti je ili dat ili uskraćen.

Naši susreti tokom godina bili su kratki i sporadični: prevario me je kada smo imali četrnaest godina, ponovo smo bili zajedno sa šesnaest – jedini put kada smo nervozno rekli „volim te“ – i ponovo sa osamnaest. To nisu bila razdoblja u kojima smo ikada zajedno provodili znatno vreme, već samo dani i noći u kojima smo se ljubili, gledali stare VHS kasete *Ratova zvezda* i ponekad se noću vozili praznim seoskim drumovima. Činjenica da nikada nismo imali pravu vezu nije bila preterano važna. Naša priča postojala je u dvosmislenosti i svemu onom što nikada ne bismo rekli.

Duža i uzbudljivija poglavlja napisala sam u svojim mislima, ali ne i u stvarnosti. Moja zamišljena pripovest oblikovala se u jednu od onih *voli me – ne voli me* nostalgičnih romansi – poput onih Dosonovih i Džoijevih – uvek u nagoveštaju i nikako da se stvarno dogodi. Uvek je nekako dolazilo do međusobnog nerazumevanja (pogrešno protumačena tekstualna poruka) ili sudbinskog preokreta (neodobranje mojih roditelja; druga devojka), koji bi osujetili naše poslednje pomirenje. Zašto sam nastavljala da insistiram na tome da nešto profunkcioniše? Kada je poljubio drugu devojku u školi, prvi put sam iskusila odbacivanje, što je narušilo moje samopoštovanje u osetljivom formativnom dobu. Od tada sam njegovu naklonost doživljavala kao nagradu koju bih mogla ponovo da osvojim, i koja bi potvrdila da sam vredna ljubavi. Deo mene koji je žudeo da uspostavi odnos kakav su imali moji roditelji takođe je zaslužan za to što je Ben ostajao u mojoj orbiti. Upoznali su se u školi kada im je bilo petnaest godina, a njihova ljubavna priča, romantičnija od bilo kog romana na mojoj polici za knjige, bila je najraniji model koji sam imala. Stavim li Bena na pijedestal, uzdići ću i samu ideju o večnoj tinejdžerskoj ljubavi.

Koliko bi nas moglo da ispriča priče o mladalačkoj zaljubljenosti, u kojima je čežnja važnija od saznanja, a fantazija nadilazi stvarnost? Ovakva mladalačka zanesenost često se gradi lepim intenzitetom, što je i razumljivo u tinejdžerskim godinama, kada vremena imate napretek i kada vama vladaju hormoni. Možda je takva fiksacija čak i vid kreativnosti

Razgovori o ljubavi

– kako mladalačka mašta od oskudnih detalja obične veze može u njoj da izgradi jedan sasvim drugi svet. I zato ni najmanje ne žalim zbog svoje prve romantične fantazije. Ali mi je žao što sam iz nje ponela sa sobom mustru ljubavi, prema kojoj sam sve naredne godine pokušavala da se oblikujem i da joj se prilagodim.

Tokom naših univerzitetskih godina, Ben i ja smo, povuci-potegni, nastavljali našu nedoslednu naklonost. Slao mi je CD-ove koje je sam narezao i zagonetne beleške koje sam čuvala u kutiji za cipele ispod kreveta. Pisao mi je nostalgične mejlove, koje je moj tadašnji dečko otkrio i naljutio se. U mom sećanju, bilo je to prvi put da me je želeo više nego ja njega, ali je njegova strana priče možda drugačija. (Uvek postoje dve strane.) Ipak, kada sam bila nostalgična, spavala sam u njegovoj izblede- loj crnoj H&M majici, jer je postao uspomena na dom, veza sa prošlom verzijom mene, koja me je ohrabrivala da joj se vratim kad god sam se u sadašnjosti osećala zburnjeno.

Ironično, bila sam zburnjena jer sam iz ove tinejdžerske zaljubljenosti sve beskorisne lekcije prenela u ostale veze tokom svojih dvadesetih godina. Moj obrazac je često bio isti: izlazila sam sa nekim novim, idealizovala ga, skrivala delove sebe i igrala ulogu žene koja je prijatnija nego što sam i sama verovala da jesam. Ova žena nikada ništa nije tražila. Često sam se sa nekim vidala mesecima – ponekad i duže od godine – a da nikada nismo postali zaista momak i devojka, niti smo dostigli pravu intimnost. Poput Bena, čak i kad su ovi muškarci nagoveštavali svoja osećanja prema meni, nikad ih nisu imenovali. Kao što Merijen kaže kada je Elenor pita da li joj je Vilobi ikada rekao „Volim te“ u romanu *Razum i osećajnost*. „To je svakog dana bilo nagoveštavano, ali nikada nedvosmisleno izjavljeno. Ponekad sam mislila da jeste – ali nikada nije bilo.“

Kada u vezi niste iskreni – bilo prema drugoj osobi ili prema sebi – to je pomalo kao da na tegli sa džemom zavrćete poklopac koji nije na nju dobro nalegao. Nekome sa strane bi moglo da se čini da je sve kako treba, ali vi možete da osetite kako se poklopac zaglavluje, što vas upozorava

na to da nije pravilno zahvatio žlebove na tegli, i onda znate da, koliko god se trudili da ga okrenete, poklopac nikada neće čvrsto zatvoriti teglu. Uvek sam mogla da osetim da je u ovim odnosima od početka nešto bilo u raskoraku. Razvijanje bliskosti uz ovaj strah u pozadini mog uma dovodilo me je u stanje anksioznosti i stalne sumnje da ta osoba i ne želi da bude sa mnom, ali sam se previše plašila da postavim to pitanje. To je značilo da sam postala toliko dobra u pretvaranju da mi ništa nije potrebno da sam zaboravila kako da budem svoja. To je takođe značilo i da sam nestabilnost pogrešno shvatala kao privlačnost, jer su delovi naklonosti, koje su mi muškarci udeljivali, bili uzbudljiviji zbog svoje nedoslednosti: iznenadna tekstualna poruka u 1.30 u kojoj piše: „Jesi li napolju?“, ili obećanje pijanog „volim te“, koje više nikad nije pomenuto kada je trezan. Muškarci sa kojima sam izlazila nikada nisu prekidali vezu, ali joj se nikada nisu ni posvećivali u potpunosti. Uvek su bili jednom nogom unutra, a drugom napolju, kao dečko moje prijateljice, koji se uselio u njen stan, ali je i dalje većinu svojih stvari držao u roditeljskoj kući. Znatno doslednija od svake naklonosti bila je nemarna – možda i nenamerna – okrutnost koju sam prećutno prihvatila i koristila kao dodatni dokaz da nisam voljena. Kao trenutak u kom mi je muškarac, ljubeći me u krevetu, rekao da su mi usne uvek suve, ili kada je mi je jedan drugi rekao da se previše šminkam, ili kada je treći primetio: „Nesigurnost je kod žene najneprivlačnija odlika“, nakon što sam napokon skupila hrabrost da ga pitam zašto mu je trebalo toliko vremena da odgovori na moje poruke. Naučila sam da je najusamljenije mesto noć u kojoj ležiš u krevetu pored nekoga ko čini da se osećaš malim i ko ti je okrenut leđima dok se i dalje nadaš da će se okrenuti i zagrliti te.

U to vreme sam ovo potiskivanje sebe raspoznala kao zastrašujuću ličnu sramotu; i tek sada shvatam da taj problem nije ni najmanje originalan. Razgovarala sam sa bezbroj ljudi koji su – uprkos svom samopouzdanju na poslu, u porodici i sa prijateljima – izgubili svoje ja u vezama. Sabili su svoju ličnost u neki drugi kalup i zaboravili sopstvene potrebe i